

судів. Поки що рано говорити, як саме будуть реалізовані такі зміни, але контур можливостей уже можна побачити.

Список використаної літератури:

1. Sir Terence Etherton MR, *The Civil Court of the Future*, at [1], Judicial Office, 2017. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2017/06/slynn-lecture-mr-civil-court-of-the-future-20170615.pdf>
2. Lord Burnett CJ, Coronavirus (COVID-19): Message from the Lord Chief Justice to judges in the Civil and Family Courts, (19 March 2020) URL: <https://www.judiciary.uk/announcements/coronavirus-covid-19-message-from-the-lord-chief-justice-to-judges-in-the-civil-and-family-courts/>
3. Coronavirus Act, section 34, schedule 25; CPR PD 51Y – Video or Audio Hearings during Coronavirus Pandemic; CPR PD 51ZA – Extension Of Time Limits And Clarification Of Practice Direction 51Y – Coronavirus; Coronavirus COVID-19.

Петренко Наталія Дмитрівна,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська Юридична академія»,

суддя Господарського суду Одеської області

Науковий керівник – д.ю.н., професор Голубєва Н.Ю.

ШТРАФ ЯК МІРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕПОВАГУ ДО СУДУ

Неповага до суду заборонена законом. Відповідно до положень частини 3 статті 6 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень.

Якщо за втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення статтею 376 КК України передбачена

кримінальна відповідальність, то за прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України законодавцем у статті 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність.

Відповідно до диспозиції вищезазначеної статті 185³ КУпАП неповага до суду виражається у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил. За такі дії накладається штраф від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить відповідно від 850 до 2550 грн.

За повторне правопорушення протягом року після накладення адміністративного стягнення штраф становитиме від 2550 до 4250 грн. Також передбачені виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням 20% заробітку або адміністративний арешт до 15 діб.

В якості неповаги до суду стаття 185³ КУпАП розцінює і злісне ухилення експерта, перекладача від явки до суду. За таке ухилення на цих осіб накладається від 340 до 1700 грн. Штраф від 2550 до 5100 грн. накладається на поручителя за невиконання зобов'язань, покладених судом у ході провадження у справах за адміністративними позовами щодо затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства.

Слід зауважити, що стаття 185³ КУпАП розмежовує неповагу до суду та неповагу до Конституційного суду, що навряд чи є виправданим як з наукової так і з практичної точки зору. Відповідно до нормативних положень ст. 185³ КУпАП неповагою до Конституційного Суду України з боку учасників конституційного провадження, перекладача, свідка, спеціаліста, експерта, інших учасників конституційного провадження, залучених Конституційним Судом України до участі у справі, вважається

злісне ухилення від явки на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або непокори цих та інших осіб розпорядженню головуючого чи порушення порядку під час таких засідань, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до Конституційного Суду України іншими присутніми на пленарному засіданні особами (крім суддів Конституційного Суду України).

За неповагу до Конституційного Суду України на винну особу може бути накладений штраф у розмірі від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 340 до 1700 грн. З огляду на те, що штраф за неповагу до суду складає від 850 до 2550 грн. можна стверджувати, що така диспропорція є необґрунтованою, адже відкритим залишається питання чому законодавцем був визначений розмір штрафу за неповагу до Конституційного суду України у меншому розмірі аніж за неповагу до суду.

Зазначені положення ст. 185³ КУпАП потребують змін шляхом встановлення однакового розміру штрафів за неповагу як до суду так і до Конституційного суду України.

Крім того, слід зазначити, що коригування у бік збільшення потребує і визначений КУпАП розмір штрафу за неповагу до суду, оскільки неоподатковуваний мінімум доходів громадян, виходячи з якого визначається штраф, – грошова сума 17 гривень була визначена саме у такому розмірі ще у 1996 році та з того часу не змінювалась, що з урахуванням інфляційних процесів національної грошової одиниці за останні 25 років має наслідком повну нездатність дисциплінувати осіб, які беруть участь у справі, з огляду на незначний розмір штрафу.

Питання про притягнення до відповідальності за прояв неповаги суд може вирішити негайно після скоєння правопорушення, оголосивши перерву у судовому засіданні або після закінчення судового засідання. Протокол про адміністративне правопорушення не складається. У таких

справах рекомендується постанову у справі про адміністративне правопорушення додавати до матеріалів основної справи, що розглядається.

Справу про адміністративне правопорушення розглядає суддя-доповідач у справі, під час розгляду якої виявили неповагу.

Питання відповідальності за неповагу до суду будь-якої юрисдикції розглядається за правилами статей 276-285 КУпАП, які визначають загальний порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення та винесення постанов щодо них.

Таким чином, неповага до суду є адміністративним правопорушенням із особливим порядком притягнення до відповідальності. Цей інструмент судді можуть застосовувати лише під час судового процесу з метою забезпечення розгляду справи протягом розумного строку, а також порядку у судовому засіданні.

Привертають до себе увагу та вимагають аналізу пропозиції щодо запровадження відповідальності за «скандалізацію правосуддя» – випадки, коли учасники процесу намагаються чинити тиск на суд, маніпулюючи громадською думкою.

Цінним є досвід європейських країн у боротьбі з таким негативним явищем. В англосаксонській правовій системі під скандалізацією правосуддя розуміється будь-яка дія або опублікована інформація, розрахована на те, щоб вплинути на рішення судді, особливо якщо здійснюється безладна та необґрунтована критика, яка підриває довіру громадськості. У Франції за подібні дії передбачена кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до шести місяців і штраф у розмірі 7500 євро, а в Англії відповідальність за неповагу до суду полягає у тюремному ув'язненні на строк до місяця та штраф у розмірі 2500 фунтів. При цьому притягнення до відповідальності за скандалізацію

правосуддя здійснюється у спрощеному порядку за рішенням суду. У США суд карає штрафом або арештом на свій розсуд за прояв неповаги до суду

З огляду на вкрай негативні тенденції, що простежуються в Україні останні роки, саме такої міри відповідальності не вистачає українським суддям, адже суди продовжують відчувати себе практично беззахисними перед відвертим перекручуванням фактів, що розповсюджуються недобросовісними ЗМІ.

Проблема репутації суду об'єктивно існує, адже судді, на відміну від учасників процесу, не можуть вийти до ЗМІ та пояснити свою позицію, мотиви ухвалених рішень, а стиль викладення судових рішень через правову специфіку термінології, як правило, залишається незрозумілим для громадськості.

За правилами Кодексу суддівської етики суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Правило щодо заборони коментарів з боку судді справ, які перебувають у його провадженні, відображується і в практиці ЄСПЛ, наприклад, у справі «Лавентс проти Латвії» (*Lavents v. Latvia*, № 58442/00, 28.11.2002).

Водночас, потрібно відмежовувати поняття публічних коментарів, що стосуються суті справ або питань, які знаходяться в провадженні судді, від інших питань. Так, заборона не може стосуватися виступів суддів-спікерів, а також публічних заяв, зроблених суддею у ході виконання своїх професійних обов'язків під час офіційних виступів при розгляді конкретної справи, при поясненні руху провадження тощо. Крім того, суддя, суддя-спікер має право робити публічні заяви або давати коментарі щодо окремих процедур та діяльності суду в цілому з метою інформування громадськості.

Проблема тиску на суддів через соціальні мережі та засоби масової інформації набуває все більшої актуальності. Створюють ажіотаж навколо

суду чи конкретного судді як правило ті, хто не знає навіть основ права, а іноді роблять це навмисно, щоб тиснути на суд. Ця проблема є й у розвинених країнах. Скандали у ЗМІ та соцмережах – це прямий тиск на суд. З цим стикаються суди всіх країн і наша – не виняток. Звісно, суддя не має права йти на поводу ажіотажу та громадської думки, він зобов'язаний ухвалити рішення неупереджено, але все одно при цьому хтось буде незадоволений. У судді теж є емоції, психологічно йому важко йти врозріз з думкою суспільства, тим більше якщо воно створене штучно та з певним наміром. За образу суддів у соцмережах нікого не карають. У ЗМІ та соцмережах дедалі частіше стали з'являтися відверті фейки. При цьому наклеп, образи, часом навіть нецензурна лайка на адресу судді залишаються повністю безкарними.

На наш погляд, вирішення даної проблеми, окрім подальшого розвитку інституту суддів-спікерів та налагодження взаємодії зі ЗМІ, полягає у встановленні відповідальності для ЗМІ за "скандалізацію правосуддя", тобто за маніпулювання суспільною думкою щодо судової влади, применшення її авторитету, безладну, необґрунтовану критику, що підриває довіру громадськості до процесу відправлення правосуддя.

Зокрема, необхідно запровадити відповідальність для ЗМІ та журналістів за тиск на суд та лобіювання інтересів окремих осіб шляхом розміщення у ЗМІ на комерційній основі негативних матеріалів щодо діяльності судів.

Жодним чином не посягаючи на базові принципи гласності та відкритості ЗМІ, слід зауважити, що їх категорично не можна використовувати в якості тиску на суд. Кожен суддя особисто відповідає за свої дії та рішення, однак і за факти тиску на суд необхідно нести відповідальність.

Неповагу до суду можна визначити як дії, бездіяльність або опубліковану (іншим чином поширену невизначеному колу осіб)

інформацію, мета яких – поставити суддю в стан зневаги, збентеження або принизити його авторитет, тим самим вплинувши на його рішення, в тому числі викликавши негативну суспільну реакцію. Це такі дії, які спрямовані на підрив довіри суспільства до процесу відправлення правосуддя, а тим більше якщо це роблять особи, які мають соціальне визнання, зокрема, представники виконавчої та законодавчої гілок влади.

Слід підкреслити, що на відміну від представників законодавчої та виконавчої влади, які за своєю суттю є політиками, судді не є суб'єктами, щодо яких допустимі розширені межі критики. Єдина допустима форма – оскарження судових рішень у визначений процесуальним законом спосіб. Громадськість може мати певну роль при відборі суддів, але якщо суддя вже має повноваження – діє презумпція його сумлінності. Якщо суддя порушив закон або норми суддівської етики, тоді цими питаннями має займатися Вища рада правосуддя, правоохоронні органи. Але навіть у цьому випадку опублікована інформація про дії судді у службовий та позаслужбовий час має бути заснованою на законі, стриманою та коректною. Публічний коментар про характер правосуддя, його критика не повинні переходити певні межі. У цьому відношенні необхідно мати на увазі важливість дотримання правильного балансу різних інтересів залучених сторін, які включають право громадськості на отримання інформації в питаннях, що виникають на основі судових рішень, вимоги відправлення правосуддя належним чином, а також професійну честь судді.

Підсумовуючи викладене, законодавство, що встановлює відповідальність за неповагу до суду вимагає істотного удосконалення, а інститут судового штрафу має стати дієвим механізмом протидії цьому негативному явищу. Доцільним є запозичення відповідного досвіду розвинених демократичних держав.